

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Г.Б.Штельмах

Анотація. У статті показано переваги креативного підходу на курсах підвищення кваліфікації вчителів, розкрито питання співвідношення змістовної і процесуальної сторін професійних знань в структурі навчального процесу вищої школи, обґрунтовано умови формування творчої особистості вчителя.

Ключові слова: креативний підхід, умови, професійні знання.

Аннотация. В статье показаны преимущества креативного подхода на курсах повышения квалификации учителей, раскрыт вопрос соотношения содержательной и процессуальной сторон профессиональных знаний в структуре учебного процесса высшей школы, обусловлены условия формирования творческой личности учителя.

Ключевые слова: креативный подход, условия, профессиональные знания.

Summary. The article covers the advantages of creative approach, the issues of correlation between informative and procedural components of professional knowledge in the structure of higher education, conditions of forming of creative teacher.

Key words: creative approach, conditions, professional knowledge.

Постановка проблеми. Метою освіти в Україні є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, збагачення на цій основі інтелектуального творчого потенціалу народу, – говориться в Законі України «Про освіту»[1]. Болонська угода Європейських країн загострила питання якості й перепідготовки педагогічних кадрів, здатних виконувати соціальне замовлення, брати активну участь у житті суспільства. У зв'язку з цим професійний ріст і результативність фахової перепідготовки вчителів не можна розглядати як їхню особистісну проблему, вона набуває статусу соціальної і педагогічної. Ось чому сьогодні великого значення набуває пошук шляхів забезпечення якісної перепідготовки педагогічних кадрів, удосконалення навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації, віднаходження мотивів і стимулів, що позитивно впливають на творче зростання і професійне становлення вчителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що ця проблема привертає увагу багатьох науковців. Креативний процес, творчу особистість досліджували Дж.Гілфорд, В.Сміт, К.Тейлор, П.Торренс, про можливості використання асоціативного мислення як частини креативного процесу говорили Л.Занков, З.Калмикова, Н.Менчинська; структурні компоненти креативного процесу розглядали Р.Джонс, А.Меднік, Я.Пономарьов та інші.

Відповідно до підходу Дж.Гілфорда, творчі здібності – самостійна категорія, що не входить до структури інтелекту, але взаємодіє з ним.

На думку Р.Стенберга, процес творчості складається із трьох видів інтелектуальних здібностей: синтетичних (бачення і уникнення звичного способу мислення); аналітичних (виявлення ідей, які гідні подальшої розробки); практичних (уміння переконувати людей у цінності ідеї).

У роботах Ю.Бабанського, В.Кан-Каліка, А.Маркової, С.Сисоевої розкривається специфіка творчості вчителя. Види креативної діяльності, процеси творчості досліджуються у роботах В.Клименка, П.Кравчука, О.Тихомирова, С.Устименко, В.Фрицюк.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в тому, щоб показати переваги креативного підходу до кожного вчителя початкової школи на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів та обґрунтувати умови вдосконалення їх педагогічного професіоналізму на цьому підґрунті.

Виклад основного матеріалу. Творча унікальність – це своєрідність, що формується в процесі та внаслідок творчості, коли людина виходить за межі соціокультурних стереотипів, стає творцем цінностей, цілей і сенсу свого життя. Творча унікальність особистості досягає найвищого рівня, коли людина свідомо обирає цінність творчого буття.

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

Темпи розвитку науки неможливо нарощувати тільки шляхом збільшення кількості людей, що займаються творчим пошуком. Треба постійно нарощувати творчий потенціал вчителів початкових класів, а для цього необхідно цілеспрямовано формувати, виховувати творче ставлення до праці і взагалі до своєї особистості, стимулювати процес життєтворчості.

На нашу думку, креативний підхід під час підвищення кваліфікації вчителів початкової школи допомагає перебороти суперечність між знаннями для відповіді і знаннями для розвитку особистості вчителя початкових класів, для вдосконалення його педагогічного професіоналізму, що можливо упродовж роботи над змістом навчального матеріалу, який забезпечує саморозвиток і самовдосконалення особистості вчителя.

Творчу особистість характеризують активний інтерес до проблеми, що вивчається, незалежна інтравертна позиція, готовність боротися з усіма перешкодами. Звідси – готовність йти на ризик, який гарантує творчий успіх. Творча особистість, як правило, виявляє підвищений інтерес до складних нових проблем, її більше приваблюють такі ситуації, які вимагають оригінальних рішень, ніж ті, які дозволяють діяти звичайним способом.

Для забезпечення якісної педагогічної освіти недостатньо простого нагромадження навчальної інформації – потрібна спеціальна цілеспрямована робота з розвитку інтелектуальних здібностей вчителів початкової школи. Тому необхідно зміст навчальної інформації використати як засіб самовдосконалення особистості вчителя.

Працюючи з учителями початкових класів під час курсової перепідготовки, ми проводимо спеціальну роботу над текстом навчального матеріалу і звертаємо увагу вчителів – класоводів на такі моменти:

Сутність змісту знань. Ми намагаємося так подавати навчальну інформацію, щоб вона сприймалася вчителями як зміст і логіка суперечливого наукового пізнання, як розв'язання пізнавальних проблем, поглиблення їхніх знань.

Зв'язок із цінностями. Зміст навчального матеріалу повинен містити в собі суттєві цінності, а знання, яких набувають педагоги, в процесі осмислення повинні перетворюватися у професійно-особистісні цінності.

Зв'язок з метою і процесом. Форми подання навчальної інформації повинні активізувати пізнавальні процеси й забезпечувати розвивальний характер навчання під час курсової перепідготовки вчителів-класоводів.

Зміст знань і творчості. Навчальна інформація повинна містити матеріал для міркування. Знання повинні переосмислюватися, що є запорукою творчої особистості вчителя.

Зміст як контекст відкриття. У навчальній інформації мають подаватися факти, які розкривають зміст отримуваних знань і матеріал, який стимулює інтелектуальну ініціативу вчителів, містить нові підходи до розв'язання поставленої проблеми, проблемні питання, що дозволяють відкривати кожному педагогу для себе невідоме.

Зміст знань як основи самоорганізації. Через переосмислення змісту навчального матеріалу активізувати особистісні структури свідомості: критичність, колізійність, умотивованість, які сприяють пізнавальному пошуку.

Така схема роботи над змістом навчальної інформації під час курсової перепідготовки вчителів початкової ланки дозволяє активізувати креативні здібності, удосконалювати вміння перетворювати, прогнозувати й оцінювати свої дії, учить виокремлювати в навчальному матеріалі головне для власного професійного зростання.

Творчість як процес проходить на різних рівнях: несвідомому, рівні підсвідомості, свідомості і надсвідомості. Кожний із цих рівнів має свою специфіку творення, механізмів творчості та характеру її продуктів. Найвищий рівень розвитку творчості – взаємодія між зазначеними її рівнями, коли «креативне поле» захоплює всі ділянки мозку. Внутрішнім змістом творчості можна вважати динамізм усіх якостей і властивостей людини в творчому акті. Такий динамізм становить основний зміст поняття творчого потенціалу. Його пов'язують з усвідомленням діяльнісних засад буття індивіда, під яким розуміють силу, здібності, потенційні можливості, енергію.

Політ фантазії є складовою творчого процесу, забезпечується знаннями, підкреслюється здібностями і цілеспрямованістю, супроводжується емоційним станом. Уся діяльність компонентів психічної активності сприяє утворенню, з одного боку, різноманітних цінностей в усіх сферах людської діяльності, а з другого боку, допомагає вчителям опанувати знання і способи навчальних дій, розширити межі операційних можливостей при роботі з навчальною інформацією, стимулює пізнавальну активність учителів. Моделювання нових знань на основі раніше набутих, постановка пізнавальних цілей і завдань, формулювання гіпотез забезпечують високий рівень самостійності,

ініціативи й здатності креативно мислити, викликають позитивні переживання, задоволеність процесом перепідготовки педагогічних кадрів.

Отже, як складне психічне утворення, творчий процес має певні етапи: зародження ідеї, реалізації її у творчому акті; концентрація, накопичення знань, які прямо або опосередковано стосуються цієї проблеми.

Креативний підхід до навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкової ланки дозволяє перетворити роботу над навчальним матеріалом у механізм трансляції професійних цінностей, принципів. У процесі реалізації креативного підходу кожному вчителю важливо зайняти позицію активного діяча, проявляти власну ініціативу й самостійність, що забезпечує свободу професійних дій і вчинків у практичній діяльності. У креативному освітньому полі створюються умови для закріплення у вчителів умінь проектувати перспективу професійного зростання, самовдосконалення, саморозвитку власного інтелектуального потенціалу.

У практичній діяльності ми структурували навчальний матеріал у вигляді системи завдань, пов'язаних із професійно значущою сферою педагогів, використовували ігрове моделювання, створювали проблемні ситуації морально-професійного спрямування, що сприяли професійному саморозвитку вчителів.

Креативний підхід на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів передбачає не тільки структурування навчального матеріалу, подання його у вигляді розумових завдань, але й поєднує в собі різні технології. За допомогою ігрових технологій, діалогів, диспутів ми формували у вчителів-класоводів готовність до нестандартного розв'язання навчальних проблем, що сприяє формуванню активної життєвої позиції. На заняттях ми використовували різноманітні тренінги: тренінг креативності, тренінг особистісного зростання, рольові тренінги, кейс-стаді-технології, які розвивають у вчителів початкової школи нестандартність у діях, удосконалюють креативні й рефлексивні здібності.

Креативний підхід під час вдосконалення професіоналізму вчителів початкових класів успішно реалізується через інтерактивні технології, які включають активні методи, взаємодію викладача та вчителя, використання проблемно-розвивальних, імітаційно-ігрових прийомів. Креативність як найважливіша характеристика педагогічного професіоналізму проявляється під час курсової перепідготовки, якщо використовуються дискусії, обговорення, діалог, ділові і рольові ігри, тренінги, моделювання й проектування.

Креативний підхід на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів передбачає поетапне засвоєння алгоритму навчальної роботи:

- оволодіння методикою роботи;
- продуктивна робота з різними джерелами навчальної інформації;
- самоконтроль при виконанні тестових і контрольних завдань;
- виконання проектних завдань;
- оформлення результатів, оцінка їх викладачем.

Реалізація креативного підходу під час курсової перепідготовки вчителів початкової школи передбачає зміну мети, оновлення змісту перепідготовки педагогічних кадрів, використання особистісно орієнтованих дидактичних технологій. Цей підхід можна реалізувати у різних дидактичних системах при дотриманні певних дидактичних умов.

Перебудова навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на креативній основі – це не стихійний процес. Вона вимагає від організаторів курсової перепідготовки учительських кадрів зусиль у побудові навчального процесу відповідно до розумової діяльності педагогів як процесу розв'язання пізнавальних завдань.

Важливою умовою підвищення розвивального впливу навчання є перехід від предметного змісту знань до особистісно орієнтованого (І.Бех, Є.Бондаревська, В.Серіков). Заняття на курсах підвищення кваліфікації повинні бути не тільки джерелом навчальної інформації, але й засобом розвитку креативного «Я». Завдання викладача вищої школи полягає в тому, щоб перевести нову навчальну інформацію на рівень особистісного досвіду вчителя. Необхідно через осмислення сутності наукових понять та опору на життєвий досвід учителів бачити в навчальному матеріалі професійний сенс, усвідомлювати необхідність ціннісного ставлення до знань. Тільки в цьому випадку у вчителів початкової школи буде формуватися потреба у поповненні професійних знань, розгляді засвоєних знань під новим кутом зору, бажання нестандартно розв'язувати професійні завдання. Якість процесу вдосконалення педагогічного професіоналізму багато в чому визначається тим, наскільки викладач вищої школи зуміє спрямувати педагогічний процес на розвиток особистості кожного вчителя відповідно до його креативних здібностей і можливостей.

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

Важливою умовою вдосконалення педагогічного професіоналізму вчителів початкової школи на основі креативного підходу є створення психологічної єдності, наявність прихованого керування ініціативою вчителів при розв'язанні навчальних завдань і можливість їхнього самовираження (Ю.Кулюткін, О.Матецька, О.Матюшкін, Г.Сухобська). Під час курсової перепідготовки вчителів початкової школи необхідно моделювати такі ситуації, коли вчителі не тільки поповнюють свої знання, але й активно діють. За допомогою запитань, міркувань, доведення висунутих положень вчителі розвивають здатність вільного вибору шляхів і методів самостійного розв'язання професійних проблем.

Отже, підводячи підсумки проведеної дослідно-експериментальної роботи ми дійшли до **висновку:**

креативний підхід під час курсової перепідготовки вчителів початкової школи проявляється у суб'єктивному формулюванні цілей і завдань з урахуванням особистісної спрямованості процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у варіюванні змістових елементів навчальної інформації й виокремленні з неї суб'єктивно усвідомлених та особистісно значущих елементів, у використанні особистісного потенціалу для актуалізації мотиваційної й рефлексивної позиції під час вдосконалення педагогічного професіоналізму на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Результативність формування творчої особистості вчителя початкової ланки під час курсової перепідготовки можлива, якщо забезпечити комфортне освітнє середовище, у якому відносини між викладачами та вчителями будуються на педагогічній взаємодії, якщо забезпечити стійку інтелектуальну активність учителів, поєднувати традиційні та інноваційні технології при проведенні занять.

Література

1. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1996. – 21 серпня. – С. 8-9.